

Danijela Marot

HRVATSKO-SLOVENSKE KNJIŽEVNE VEZE U DOBA MODERNE

Danijela Marot, Filozofski fakultet, Rijeka, pregledni članak

UDK 821.163.42.091:821.163.6.02 Moderna
821.163.6.091:821.163.42.02 Moderna

Rad istražuje položaj hrvatske i slovenske književnosti u kontekstu zapadnoeuropskoga književnog i kulturnog kanona, uz kratak osvrt na povijest hrvatsko-slovenskih književnih i kulturnih veza. Uspoređeni su identitetski obrasci dviju kultura s obzirom na njihovu socio-političku uvjetovanost, te su naznačene osobitosti kulturološkog identiteta hrvatske i slovenske moderne. Veze hrvatske i slovenske moderne istražene su na primjerima (dijalektalne) poezije Dragutina Domjanića i slovenskog pjesnika Dragotina Kettea.

Ključne riječi: *hrvatska književnost, slovenska književnost, moderna, hegemonijska kultura, marginalizirana kultura, pogranična kultura, socio-politički kontekst, književne i kulturne veze, Dragutin Domjanić, Dragotin Kette*

1. Hrvatska i slovenska književnost u kontekstu zapadnoeuropskoga kanona

Hrvatska i Slovenija dijelile su kroz povijest sudbinu prostorno bliskih kultura izloženih utjecajima dominacijskih kultura u njihovu okruženju. Povezanost sa zapadnoeuropskim kanonskim diskursom ovdje se spominje u kontekstu odnosa «velikih» i «malih» kultura i njima pripadajućih književnosti, odnosno vezano uz pretpostavku o postojanju hegemonijskih i marginaliziranih kulturoloških praksi¹. Hegemonijski/univerzalni status

¹ Pretpostavku postojanja hegemonijsko-marginalizirajućih odnosa između hrvatske/slovenske kulture (kao kultura europskoga Istoka) i zapadnoeuropskih kultura (prije svega talijanske i njemačke) temeljim na tumačenju hegemonijskih odnosa što su ga u knjizi *Hegemonija i socijalistička strategija* (1985) ponudili Ernesto Laclau i Chantal Mouffe. Njihovo tumačenje hegemonijskih praksi primjereno je razumijevanju strukture povijesnih socio-kulturnih odnosa Hrvatske/Slovenije i (dominacijskih) zemalja Zapadne Europe: „Društveni akteri zauzimaju razlikovne pozicije unutar diskursa koji konstituiraju društveno

u ovom slučaju pripada kulturi europskoga Zapada (što suvremeni teoretičari kolonijalizma i postkolonijalizma smatraju dijelom europocentričkog svjetonazora), dok kultura i književnost Istoka pripadaju području margine. Položaj Hrvatske i Slovenije u «području između», dakle u prostoru dodira dviju kultura i civilizacija, rezultirao je izgradnjom specifičnog identiteta granice utemeljenog istovremeno na tekovinama kultura Istoka i Zapada, što je svoj naročit odraz pronašlo u književnom stvaralaštvu oba naroda². Svijest o vlastitom pograničnom položaju pomiješana s kognitivnom predodžbom Zapada kao sustava moći, kulturne i političke prevlasti, vezana je uz idejno-povijesno smještanje centra izvan istočnih granica (u Rim, Beč ili neki drugi zapadnoeuropski grad, ovisno o trenutnim društveno-političkim konstelacijama moći). U kontekstu takvih povijesnih zadanosti transponiranja ideje centra u kulturno ili politički relevantne prostore Zapada razvijale su se hrvatska i slovenska književnost, obilježene svaka na svoj način (s brojnim dodirnim točkama u nekim generalnim konceptima) bliskim dodirima sa susjednim hegemonijskim kulturama³.

tkivo. U tom su smislu svi oni, strogo govoreći, partikulariteti. S druge strane, postoje društveni antagonizmi koji stvaraju unutarnje granice unutar društva. Primjerice, nasuprot ugnjetavajućih snaga set partikulariteta među sobom uspostavlja odnose ekvivalencije (...) odnos, kod kojeg određeni partikularitet pretpostavlja predstavljanje univerzalnosti potpuno nesumjerljive s njime, ono je što zovemo hegemonijski odnos. Kao rezultat, njegova univerzalnost je kontaminirana univerzalnost: (1) ona živi u ovoj nerješivoj tenziji između univerzalnosti i partikulariteta; (2) njezina funkcija hegemonijske univerzalnosti nije stečena zauvijek, već je naprotiv uvijek podložna promjeni“ (Laclau-Mouffe, 2005). Hrvatsku i slovensku kulturu moguće je, u povijesnom kontekstu njihove determiniranosti zapadnjačkim imperijalnim praksama, proučavati kao setove ekvivalentnih partikulariteta uz koje vezujemo postojanje nadređene univerzalnosti, odnosno hegemonijske kulture (kulture Zapada).

² Smještenost Hrvatske i Slovenije u pograničnom prostoru između dvije Europe: Istočne i Zapadne, dala je osnovno značenje njihovu kulturološkom (samo)poimanju, koje se neprekidno razvijalo u granicama promišljanja odnosa Istoka i Zapada. Granica Istoka i Zapada postala je tako ključnim momentom u percepciji osobitosti obiju kultura, „olakšavajući“ njihovo smještanje u okvire određene kulturološke domene (ili socio-političkog sustava). Granice „djeluju kao razlika između dvaju sistema i omogućuju da se unutar sistema osvijeste i uredi odnosi s okolinom. Drugim riječima, granice reduciraju točke dodira s okolinom, omogućujući tako kompleksno unutarnje uvjetovanje odnosa s tom istom okolinom. Stoga je sistem, zahvaljujući granicama, u stanju regulirati svoj odnos s okolinom“ (Luhmann, 2001, 72). U kontekstu hrvatske i slovenske kulture granica (kao *medij uređivanja odnosa s okolinom*) dobiva naročito značajnu ulogu, s obzirom na slojeve implikacija i predrasuda (europska *brana* spram nesigurnosti i nepouzdanosti Istoka) što ih kao razmeđa dviju kultura i civilizacija podrazumijeva.

³ Povezanost (ili, bolje rečeno, zavisnost) s kulturama Zapada, koje su se u procesu utvrđivanja vlastitih imperijalnih pozicija na europskom (i šire) prostoru nametnule kao hegemonijske, bitna je ne samo u istraživanju konkretna njihova utjecaja na kulturološku produkciju (i cjelokupni socio-politički kontekst) u Hrvatskoj i Sloveniji, već i u smislu utvrđivanja načina na koji su ove dvije kulture izgradile vlastito samopoimanje. Naime, prema Georgeu Herbertu Meadu, „mi nesvjesno vidimo sebe onako kako nas vide drugi, i obraćamo se sebi onako kako nam se obraćaju drugi; nesvjesno se stavljam na mjesto drugih i postupamo kao oni“ (Mead, 2003, 64). Posljedica je takve uvjetovanosti samopoimanja da pojedinac sebe ne doživljava direktno, već indirektno, odnosno sam sebi, umjesto subjektom, postaje objektom (Čepić, 2004). Iz individualne sfere sličnu pretpostavku moguće je transponirati na širu socijalnu razinu, uz pretpostavku da određena kultura može „izgraditi sliku o sebi“ na temelju vanjskih inputa, odnosno projekcija koje joj nameću druge (hegemonijske, dominantne, kanonske) kulture (otud i podjela na „velike“

Usporedba dvaju književnih korpusa, hrvatskoga i slovenskoga (u kontekstu njihove povezanosti /izloženosti utjecajima zapadnoeuropskoga književnog i kulturnog kanona), s obzirom na opseg i doseg ovoga rada ne može biti istražena kroz minuciozan (dijakronijski) pregled s detaljnijim istraživanjima konkretnih (pojedinačnih i društvenih) dodira i međukulturalnih prožimanja. Cilj mu je tek osvrnuti se na neke zajedničke osobine obiju kultura, proizašle iz njihova podjednakog statusa u širem (europskom) kulturalnom, ali i socio-političkom kontekstu. U uvodnom ću, stoga, dijelu naznačiti nekoliko ključnih, ili barem najprepoznatljivijih (povijesnih) točaka susreta hrvatske i slovenske kulture, predstavljenih bilo podudarnošću kulturoloških (ili, konkretno, književnih) nastojanja i orijentacija, bilo konkretnim susretima značajnih hrvatskih i slovenskih kulturnih i književnih djelatnika. Mimo pretenzija obuhvatnog i detaljnog istraživanja povezanosti navedenih kultura, kao rezultata njihove pripadnosti sličnoj kulturno-političkoj klimi i izloženosti bliskim dominacijskim procesima što su ih inaugurirale susjedne im imperijalne zemlje (Mletačka Republika, Austro-Ugarska Monarhija, Njemačka, Italija...), kronološki će prikaz⁴ istaknutih momenata u približavanju hrvatske i slovenske kulture poslužiti kao polazište i pozadina razumijevanja/analize bliskosti (ali i mogućih različitosti) književnosti moderne oba naroda.

Hrvatska književnost sudjelovala u svim stilskim formacijama zapadnoeuropskog kanona⁵, dok u ostalim južnoslavenskim književnostima postoje duge stanke

i „male“ kulture proizašla iz promoviranja slike moćnoga Drugog kao temelja usporedbe i samoprocjene). U prilog tvrdnji ide i činjenica da se velik dio (antologijskih) povijesnih pregleda hrvatske/slovenske književnosti orijentira ka usporedbi i procjeni domaće književne produkcije naspram zapadne, kanonske, pri čemu se najvrjednijim djelima smatraju ona koja su se uspjela približiti uzorima zapadnoga kanona. Za ilustraciju citirat ću tek dva izvora, vezana uz situaciju književne *moderne*: „S druge strane – i opet zbog atipičnosti razvoja naše nacionalne literature – dolazi do ubrzanog procesa ostvarivanja takvih umjetničkih struktura koje će se svojim obilježjima naglo približiti upravo onim literarnim pojavama kakve su u tom trenutku prisutne i u europskim literaturama (...) Ivo Vojnović se, na primjer, još za živoga Šenoa (1880) poziva izravno na Flauberta i simbolizam pišući pripovijetku *Geranium* (...)“ (Šicel, 2005, 6-7). „U europskoj se književnosti između 1899. i 1918, pod čijim je utjecajem niknula slovenska moderna i njezini suvremenici, usporedno razvijalo nekoliko pravaca (...) Slovenska se moderna približava europskoj (...)“ (Cesar – Pogačnik, 1991, 121-122). Europska književnost (podrazumijeva se da je riječ o *zapadnoeuropskoj*) prisutna je kao *mjerilo* samoprocjene domaće književne produkcije, prihvaćeni i potvrđeni književni (estetski) kanon.

⁴ Nagoviješteni „kronološki prikaz“, utemeljen na istraživanjima nekolicine autora koji su se bavili detektiranjem i proučavanjem hrvatsko-slovenskih kulturoloških veza kroz povijest (Aloja Jembriha, Jože Pogačnika, Ivana Cesara, Antuna Slodnjaka i drugih), u kontekstu ovoga rada samo djelomično opravdava svoj naziv koji implicira uočavanje i analizu svih momenata značajnih za ostvarenje veza dviju kultura, te je primjerenije zamijeniti ga sintagmom „pogled u prošlost“ koji će primjerenije naznačiti njegove dosege i namjere.

⁵ Gordana Slabinac, u eseju *Zapadni kanon i hrvatska književnost* (referirajući na teoriju *zapadnoga kanona* Harolda Blooma) upozorava na činjenicu da se i estetski kriterij, kao osnovni u utvrđivanju kanonskoga statusa određenoga pisca ili književnosti, može shvaćati kao proizvod historijskih sila s fukoovskih pozicija moći ideologije, dominantnih društvenih klasa i funkcije znanja. Takav pristup zanemaruje estetsku vrijednost i originalnost tzv. velikih djela kao jedine pretpostavke njihova uključenja u kanon (Slabinac, 2005, 7). Priklanjanje hrvatske/slovenske književnosti stilskim formacijama zapadnoga kanona moguće je

uzrokovane nepovoljnim društveno-političkim odnosima. Primjer je takvoga diskontinuiranog razvoja i slovenska književnost koja je zaživjela tek u 18. stoljeću, nakon dva neuspjela pokušaja afirmacije (srednjovjekovni dodiri s ćirilo-metodskom tradicijom i reformacijska književnost u 16. stoljeću). Dok je hrvatska književnost na pragu novoga vremena za sobom imala izgrađenu tradiciju i uz nju vezan identitet (pa makar on odražavao snažnu podvojenost između priklanjanja kanonu Zapada i oblikovanja vlastitih kulturno-književnih specifičnosti⁶), slovenska se književnost u to doba tek počela formirati, imajući pred sobom težak zadatak da se, bez značajnije tradicijske utemeljenosti, formira u modernu tvorevinu izgrađena identiteta.

Kada je riječ o povijesno-političkoj uvjetovanosti izgradnje njihova nacionalnog identiteta, još od srednjega vijeka hrvatski i slovenski narod dijele sličnu sudbinu: ušavši u sklop Franačkoga Carstva Hrvati i Slovenci postali su katolicima⁷. Njihova se književnost dugo razvijala pod snažnim utjecajem dominantnih susjednih kultura, talijanske i njemačke, što je hrvatskoj i slovenskoj aristokraciji, u vrijeme turske vlasti nad većinom južnoslavenskih naroda, osiguralo standard njihovih zapadnoeuropskih susjeda. Za razliku od aristokracije priklonjene utjecaju Zapada (a ujedno i nositeljice kulturno-književnog života), ruralne su društvene mase bile kulturno posve zanemarene, što je u 16. stoljeću rezultiralo njihovim ustancima koji su kao tematska inspiracija pronalazili svoje mjesto u književnostima oba naroda sve do 20. stoljeća.

Prvi, srednjovjekovni, dodiri hrvatske i slovenske kulture i književnosti ostvareni su posredstvom ćirilo-metodske baštine, no za razliku od Hrvatske u kojoj su glagoljaštvo i slavensko bogoslužje naišli na plodno tlo, u Sloveniji je ta baština ubrzo nakon početaka (*Brižinski spomenici*, *Ljubljanski homilijar*) potisnuta, odnosno „sve je to djelo zbog njemačke represije i zbog kasnijeg dolaska Mađara bilo pokopano“ (Cesar – Pogačnik, 1991, 12).

tumačiti estetskim razlozima, ali, u skladu s navedenim tumačenjima, i razlozima priklanjanja *ideologiji moći*, koja će im osigurati mjesto na europskoj književnoj sceni i podariti određeni vrijednosni status, prepoznatljivost i širi kontekst.

⁶ Riječ je o onome što Homi Bhabha naziva *manjinskim diskursom* koji se „rađa iz liminalnog kretanja kulture nacije – koja se u isti mah otvara i drži zajedno“ (Bhabha, 2002, 174).

⁷ Kod Hrvata su izvan okvira Franačkoga Carstva, pa prema tome i nadležnosti zapadne crkve, ostali dalmatinski gradovi i otoci koji su pripali Bizantskom Carstvu i bili pod utjecajem istočne crkve sve do 10. stoljeća. Slovenci su pak još u 8. stoljeću pristali uz zapadnu crkvu, pa kod njih nije postojala specifična podvojenost koja je na hrvatskom području stvorila pogodne uvjete za razvoj domačeg bogoslužja, tj. bogoslužja na narodnom jeziku. Povijesna zbivanja u Karantaciji 8. stoljeća opisuje Milko Kos, navodeći da je nakon poraza Bavorske od strane Franaka i slovenska Karantanija došla pod vlast Franačkoga Carstva. Političkom priključenju Slovenaca Zapadu slijedilo je i ono vjersko: dotadašnje mnogoboštvo zamijenjeno je dolaskom franačke hegemonije kršćanstvom (Kos, 1933, 56-57). Političko-vjerska previranja u srednjovjekovnoj Sloveniji analizira i Bogo Grafenauer u knjizi *Zgodovina slovenskega naroda* (1954).

U Karantaciji Slovenci nisu bili izloženi „samo nasilnim metodama pokrštavanja (‘ognjem i mačem’), već i kolonizacijskom, ekonomskom i političkom pritisku. Domaća se tradicija (predanje i jezik) ne poštuje; politička sila želi postići i takozvanu germanizaciju“ (Cesar – Pogačnik, 1991, 11-12).

Polovicom 16. stoljeća slovenska književnost, nakon zastoja u srednjem vijeku, kreće u drugi (reformacijski) pokušaj oživljavanja. Na hrvatsku književnost ovoga razdoblja najveći je utjecaj izvršila talijanska renesansa, dok je reformacija ostala bez znatnijeg utjecaja na opći tok i značaj hrvatske književnosti. Iz Würtemberga je djelovao prvi slovenski književnik Primož Trubar (1508-1586), te uz njega i Petar Pavao Vergerije (1497-1565), od kojeg je potekla misao da se reformacijska propaganda proširi na susjednu Hrvatsku (Kombol – Novak, 1992, 172).

U 17. stoljeću većinu hrvatske književnosti obilježava antiturska tematika, dok je u Sloveniji književna produkcija ograničena na izdavanje lekcionara, zbirki duhovnih pjesama i znanstvenu djelatnost. Fran Krsto Frankopan⁸ (1643-1671) i Pavao Ritter Vitezović⁹ (1652-1713) među najznačajnijim su posrednicima između hrvatske i slovenske književnosti i kulture 17. stoljeća

U obje je zemlje 18. stoljeće obilježeno sličnim društveno-političkim uvjetima s dubokim jazom između aristokracije i obespravljenog seljaštva. Za vrijeme vladavine Josipa II. u tim krajevima dolazi do sustavne germanizacije. Slovenska književnost nakon stanke od skoro dvjesto godina (od reformacije u 16. stoljeću do sredine 18. stoljeća i prosvjetiteljstva) ponovo oživljava, a posebno se razvija njezin svjetovni dio. U održavanju hrvatsko-slovenskih veza u tom se razdoblju ističe nekolicina kulturnih radnika, među kojima barun Žiga Zois (1747-1819) i Jernej Kopitar (1780-1844).

Jači utjecaj na buđenje nacionalnoga duha u Sloveniji imao je ilirski pokret s kojim su se Slovenci upoznali nakon 1830. godine, prvenstveno zahvaljujući Stanku Vrazu (1819-1851) koji je među njima širio preporodne ideje. Vraz je od 1835. počeo objavljivati u Hrvatskoj i sve više postajao hrvatski književnik (Cesar – Pogačnik, 1991, 99). Do zbližavanja dvaju naroda dolazi i na području jezikoslovlja: proučavanja istarskih govora slovenskog jezikoslovca Jakova Volčiča (1815-1888), zajedno s Franom Kurelcem (1811-1874), bila su značajna u doba italijančenja Istre.

Nakon pada apsolutizma 1860. hrvatski intelektualci nastoje pružiti otpor stranoj (njemačkoj i mađarskoj) hegemoniji, dok je slovenski narod pod upravom njemačke građanske manjine. Među kulturnim djelatnicima značajnim za održavanje hrvatsko-slovenskih veza ističe se Janez Trdina (1830-1905), srednjoškolski profesor u Varaždinu i Rijeci, čija su djela autobiografskoga karaktera (Sjećanja, Bachovi husari i ilirci, Hrvatska sjećanja) eminentan izvor za hrvatsku i slovensku povijest.

⁸ Frankopan se u književnom stvaranju osim hrvatskim, služio i slovenskim jezikom, te se analizom funkcije slovenskoga jezika u njegovim djelima bavio Alojz Jembrih u svojoj knjizi *Hrvatsko-slovenske književnojezične veze* (1991). Na slovenskom je jeziku Frankopan napisao prijevod-prepjev Molièreeove komedije *George Dandin (Jarne bogati, 1669)*, te šaljivu pjesmu *Fratri putnici*.

⁹ Mihovil Kombol ističe da je za Vitezovića bio „osobito važan boravak u Kranjskoj, u gradu baruna Valvasora, pisca poznatog djela *Die Ehre des Herzogtums Krain* i drugih zemljopisno-povijesnih spisa o kranjskoj i susjednim zemljama. Tu je imao prilike da proširi svoje znanje (...)“ (Kombol – Novak, 1992, 308).

Za potrebe nacionalnog preporoda u 19. stoljeću su se u Sloveniji počeli održavati tabori¹⁰. Jedan je od tabora održan u Kastvu, značajan kao odraz suradnje između Hrvata i Slovenaca u Istri i šire.

Slovenac Anton Mahnič (1850-1920), biskup na otoku Krku, značajan je kao promicatelj glagoljice i osnivač Staroslavenske akademije¹¹ (1902) kojoj je cilj bio njegovanje staroslavenskog jezika u liturgiji (Stipić, 2002).

Povezanost/suradnja književnika i kulturnih djelatnika Hrvatske i Slovenije od srednjega vijeka dalje, te kulturološka klima u obje zemlje proizašla iz sličnosti odnosa spram kanonskoga diskursa Zapada, pokazuju da je ove književnosti moguće proučavati u kontekstu koji podrazumijeva podudarnosti literarnog i kulturalnog identiteta.

2. Hrvatska i Slovenija krajem 19. i početkom 20. stoljeća: socio-politička uvjetovanost podudarnosti identitetskih obrazaca

Za banovanja Khuena Héderváryja¹² (1849-1918) hrvatsko je građansko društvo, posebno njegova inteligencija, u dubokoj krizi. Sukob hrvatskih političkih stranaka slabi domaće protumađarske pozicije, dok se jedino studentska omladina okuplja u znak protesta protiv nasilne mađarizacije. Héderváryjevim odlaskom jača narodni pokret (s antidualističkom politikom), da bi od 1907. svi rezultati ostvareni na političkoj sceni bili poništeni posljednjim pokušajima mađarizacije i germanizacije prije sloma Austro-Ugarske. Iste godine započinje i masovno iseljavanje Hrvata u Ameriku, uzrokovano teškom ekonomskom situacijom (Šicel, 2005, 18-27). Identitetski obrazac hrvatskoga društva na prijelomu stoljeća odraz je kolonizatorskih monarhističkih praksi: malobrojna je aristokracija asimilirana zapadnoeuropskim hegemonijskim utjecajima (bez prepoznatljivog identiteta), a nacionalni se identitet ostvaruje u procesu neprekidnog pregovaranja/dokazivanja u kontekstu stranog diskursa moći.

U Sloveniji traje sukob katolika i liberalaca¹³, u kojemu mladi liberalci dobivaju sve značajniju ulogu i moć u gospodarsko-političkom i kulturno-književnom životu.

¹⁰ „Skupštine naroda u XIX. st. pod imenom ‘tabori’ nisu pronalazak Hrvata, a ni Slovenaca u njihovu susjedstvu, iako su ih Hrvati počeli održavati po uzoru na Slovence (...) Ti masovni sastanci (...) imali su velik utjecaj na razvoj političkih, a potom i prosvjetnih, kulturnih i gospodarskih prilika a nadaljeve nacionalnih odnosa u Čeha i Slovenaca, i na koncu, u Hrvata” (...) (Strčić, 1996, 11).

¹¹ O Staroslavenskoj akademiji iscrpno piše Vjekoslav Štefanić u knjizi *Staroslavenska akademija u Krku (1902-1927)* (1944).

¹² Héderváry je banovao od 1883. do 1903. godine. Njegove tendencije potpunog ekonomskog, kulturnog i političkog podjarmljivanja Hrvatske, povezane s otvaranjem niza kulturno-prosvjetnih ustanova Šicel naziva „tipičnom kolonizatorskom gestom” (Šicel, 2005, 16).

¹³ Politički se život u Sloveniji druge polovice 19. stoljeća odvijao kroz rivalitet dvaju pokreta: do 1868. dominiraju *staroslovinci* okupljeni pod geslom *sve za vjeru, dom i cara*, a od 1868. *mladoslovinci* okupljeni pod geslom *sve za narod, napredak i slobodu*. Konzervativni smjer staroslovenaca 1892. nastavlja Katolička narodna stranka, a mladoslovenaca 1894. Narodna napredna stranka (Tiegl – Komar, 1996). Opisani dualizam političkih stranaka izražava duboku podvojenost slovenskoga društva uvjetovanu s jedne

Pandan mađarskoj hegemoniji u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća u Sloveniji je bila vlast Nijemaca koju je podupiralo tamošnje građanstvo. Na zahtjeve za političkom samostalnošću Slovenije njemačke su vlasti odgovarale sve snažnijim pritiscima, što je naposljetku rezultiralo revolucionarnim pokretima, ali i masovnim iseljavanjem Slovenaca, ponajviše u zemlje Zapadne Europe (Barac, 1959, 282-286).

U kontekstu hrvatsko-slovenskih pokušaja formiranja i održavanja nacionalnog identiteta kao odgovora snažnim pritiscima izvana, značajno je promišljanje Vladimira Bitija o nacionalizmu kao nagonu za identifikacijom: „...onaj tko mora braniti svoj identitet od centralne i kolonijalne vlasti radi pukog preživljavanja, taj ne raspolaže prostorom za diplomatske pregovaračke manevre, a niti s dovoljno vremena da bi dočekao beskonačne odgode rješenja. Odatle potječe (navodna) nespремnost na dijalog ‘poniženih i uvrijeđenih’...te pojave valja u jednakoj mjeri promatrati kao reakciju identifikacijske potrebe u širokim slojevima stanovništva na pritisak rastućih političkih i gospodarskih sistema koji ih sile na neograničenu interakciju...“ (Biti, 1994, 126-127)¹⁴

‘Neograničena interakcija’ zapravo je ovdje nastojanje zapadnih centara političke i (iz nje proizašle) kulturne moći da identitet kultura pod njihovim hegemonijskim uplivom asimiliraju s vlastitim identitetom, pod okriljem zapadnoeuropskoga univerzalizma. Pružanje otpora takvim nastojanjima vidljivo je u hrvatskoj i slovenskoj kulturi, književnosti i političkom životu početka 20. stoljeća¹⁵, sa zajedničkim obilježjima u imperijalnim hegemonijskim obrascima koji su onemogućavali autonoman politički i gospodarski razvoj obaju zemalja; jazu između aristokracije naklonjene vlastodršcima i obespravljenog seljaštva; masovnim emigracijama seljaštva i sve brojnijem proletarijatu; te sukobima domaćih političkih stranaka.

Podudarnost socio-političkih obrazaca u Hrvatskoj i Sloveniji početkom 20. stoljeća rezultirala je i sličnostima u kulturološkoj klimi oba naroda. Društvena determiniranost hegemonijskim praksama imperijalnih sila, s naglaskom na asimilacijske kulturološke prakse, te uspostavljanje političke dominacije i eksploatacijskih gospodarskih praksi, rezultirala je dvjema osnovnim reakcijama: rezigniranošću ili pak aktivnim socijalnim angažmanom. Identitetski obrasci u obje zemlje pokazuju rascijepljenost između potrebe promoviranja nacionalnog elementa (kao antiasimilacijske reakcije, ponajprije u domeni socio-političkog djelovanja) i potrebe promoviranja kulturološkog identiteta koji ne upućuje na predominaciju kanonskih struktura.

strane naslijeđenim mentalnim obrascima vezanim uz djelotvornost asimilacijskih monarhističkih projekcija, te revolucionarnih antikolonijalnih tendencija s druge.

¹⁴ Biti Zapadnu Europu vidi kao hegemonijsku kulturu koja je kroz povijest ‘dobrohotno’ nastojala učiniti narode Istoka dijelom vlastite povijesti i kulture.

¹⁵ Nastojanja oko determiniranja vlastitog identiteta hrvatske i slovenske kulture nipošto nisu isključivala, niti to danas čine, prihvaćanje utjecaja susjednih kultura u smislu književnih dodira i razmjena.

3. (Kulturološki) identitet moderne u Hrvatskoj i Sloveniji

Svedenu na temeljne pretpostavke njezine prepoznatljivosti, (hrvatsku i slovensku) modernu prepoznajemo u kontekstu reakcije književnika mlađe generacije na preživjele tematske preokupacije (prije svega nacionalno-budničarske) i jezično-stilske zadanosti predviđene tradicionalnim shvaćanjima funkcije umjetnosti (budničarske, nacionalne, socijalno osviještavajuće). Diskurs otpora tradiciji¹⁶ usmjerio je dio književnog interesa obaju zemalja ka slijeđenju suvremenih zapadnoeuropskih umjetničkih pravaca (simbolizma, dekadanse, impresionizma, ekspresionizma...), što je dovelo do raslojavanja tipičnog za literature „malih“ naroda između potrebe uvažavanja kanonskih strujanja i otkrivanja osobitosti vlastitog (književnog) identiteta. Još uvijek djelatne imperijalno-kolonizatorske tendencije na širem društvenom planu reflektirale su se i na književno stvaranje, ne preslikavajući se u njega (kao u prethodnim razdobljima: romantizmu ili realizmu), već se očitujući u smislu literarnog promišljanja odnosa kanona i subalternog izraza. Upravo dualitet zadan prizivanjem kanonskih tekstova zapadne književnosti (s ciljem „bijega“ od povijesne i socijalne zadanosti tradicionalne literature), te nastojanjima ostvarenja stilsko-tematskog odmaka od kanonom promoviranih postulata obilježilo je veći dio hrvatske i slovenske književnosti moderne.

U kontekstu pojave moderne kulturne prilike u Hrvatskoj i Sloveniji dijelile su nekolicinu zajedničkih obilježja koja je moguće opisati spomenutim tendencijama udaljavanja od romantizma i realizma i prihvaćanja modernih (zapadno)europskih književnih strujanja, što je naposljetku rezultiralo sukobom starije, prevladane kulturno-književne koncepcije i naprednog proeuropskog duha.

Pokušaj stvaranja nove, suvremene književnosti, koja će istovremeno odražavati vlastiti nacionalni duh, podrazumijeva dva pola između koja su pisci moderne nužno 'balansirali' (domaće u kontekstu zapadnoeuropskog). „Moramo li uvijek polarizirati da bismo polemizirali? Jesmo li uhvaćeni u politiku borbe gdje reprezentacije socijalnih antagonizama i povijesnih kontradikcija ne mogu imati drukčiji oblik do binarne opozicije teorije i politike?“ (Bhabha, 2001, 19). Pitanja koja Homi Bhabha postavlja kao uvod u razmatranje (post)kolonijalnih odnosa (Zapadne) Europe i istočnoga svijeta impliciraju odgovor (ili postavljaju problem) koji čini okosnicu nastojanja hrvatskih i slovenskih pisaca moderne da stvore proeuropsku literaturu prepoznatljive domaće, nacionalne intoniranosti. Rastrganost između opisanih težnji jest ono što čini identitet ovih književnosti mjestom granice određenim propusnošću i zatvorenošću istovremeno.

Težnja spajanja nacionalnog duha i zapadnoeuropskih utjecaja ne čini međutim hrvatsku i slovensku književnost moderne jedinstvenim i homogenim fenomenima:

¹⁶ Otpor prema tradicionalnim literarnim temama i formama svediv je u kontekstu hrvatske i slovenske moderne na negiranje utilitarističko-tendencioznih preokupacija, te nipošto ne znači potpuno odustajanje od povijesne i socijalne tematike.

one su obilježene stvaranjem nekoliko književnih generacija s različitim uvjerenjima o definiranju njezina identiteta, što je uvjetovalo veliku različitost u tematici, stilu i shvaćanju književnosti uopće. Povijesne (socijalno intonirane) teme (za stariju generaciju pisaca još uvijek nužni izraz nacionalnih vrijednosti i borbe protiv stranih hegemonijskih utjecaja) uobličene tradicionalnim poetskim formama zamijenjene su slobodnim stihom, izražavanjem subjektivnih stanja i osjećaja, pesimizma, te novom pejzažnom poezijom.

Slovenski pisci, mahom pripadnici mladoslovenskoga pokreta, naglašavaju potrebu individualizma i slobode stvaranja u književnosti, nastojeći prevladati tekovine razdoblja romantizma i realizma. Primajući poticaje od zapadnoeuropskih književnosti oni su ih nastojali povezati s tradicijom domaće književnosti, ponajviše Prešerna i narodne poezije.

Razdoblje moderne dovelo je u obje književnosti do premještanja uloge suvremenog pisca iz pasivne pozicije produkta povijesnih zadanosti u stanje aktivnog prevrednovanja postulata nametnutih kanonskim diskursom, lišeno potrebe socijalnog angažmana svojstvenog proteklim razdobljima. Pisac moderne prestaje biti objektom manipuliranja kanonskih silnica u smislu prepoznavanja mogućnosti izraza koji će istovremeno biti lišen patetike nacionalno-povijesnog diskursa i prepoznatljiv kao glas subalternog identiteta.

Književna nastojanja pisaca hrvatske i slovenske moderne prožeta su zajedničkim obilježjima koja uključuju preuzimanje i prevrednovanje sadržajnih i izražajnih tekovina zapadnoeuropskog književnog kanona (čime je usavršen domaći književni izraz), stvaranje subalterne inačice europske moderne, te sukob tradicije i modernoga, nastao kao rezultat relativno naglih promjena u oblicima (ne)prihvatanja orijentalističkih projekcija podređenosti. Polarizirani kulturološki identitet Hrvatske i Slovenije, kao imanentno pograničnih zemalja čija se duhovna samosvijest razvijala u stalnom procesu pregovaranja između kanonskog (kao nužnosti koju diktiraju povijesni centralistički diskursi moći) i vlastitog/partikularnog, ostvario je u djelima pisaca moderne stanoviti balans nenarušen imperativom socijalnog angažmana. Ponajbolja djela hrvatske i slovenske moderne (Vidrićeva, Domjanićeva, Matoševa ili pak Cankarova, Ketteova i Murnova) odraz su takvoga balansa, odnosno sažimanja antiasimilacijskih težnji i pronalaska mogućnosti izraza, nazovimo to, domaćeg duha koji se više ne predstavlja kao produkt nužnosti izvantekstualnih (socijalnih, povijesnih, političkih ili uopće kulturoloških) silnica, već se ostvaruje u okvirima vlastitog propitivanja i propitivanja svake nametnute/pretpostavljene Drugosti. Tvrdnja Vladimira Bitija kako „neizvjestan put identiteta k sebi samome vodi jedino preko drugoga, nepredvidljivo putovanje k drugome pak opet jedino preko samoga sebe“ (Biti, 2000, 105) primjenjiva je na diskurs hrvatske/slovenske moderne kao odraz nastojanja da se ostvari recipročna veza između literarnih pravaca zapadnoga kanona i posebnosti domaćeg duhovnog podneblja.

Tradicija, koju su hrvatski i slovenski pisci moderne tako žustro nastojali osporavati (prvenstveno na formalno-tematskom planu), pronašla je mjesto u dubinskoj strukturi njihova izraza u smislu insistiranja na individualnosti koja ne traži pokriće u sigurnosti kanonskoga diskursa Zapada (čime bi, uostalom, prešli granicu koja dijeli pogranični/nedominantni glas od koloniziranog/asimiliranog), već se ostvaruje kao osebujan i samostalan glas jednakovrijednoga Drugoga¹⁷.

Srodnost hrvatske i slovenske kulture/književnosti (uz detekciju mogućih točaka odstupanja), nagovijestena u prvom dijelu usporedbom općih mjesta koja naznačuju njihovu smještenost u obrasce zapadnoeuropskoga kanona, s obzirom na srodne tematske preokupacije, u drugome će dijelu ovoga rada biti naznačena na primjeru poezije dvaju pisaca: Dragutina Domjanića i Dragotina Kettea.

4. Dragutin Domjanić i Dragotin Kette

Veliki povratak kajkavštine u diskurs književnosti moderne (ponajprije zahvaljujući Antunu Gustavu Matošu, Dragutinu Domjaniću i Franu Galoviću) moguće je iščitavati u kontekstu promjena pozicija u samopoimanju (književnog) identiteta imanentnom ovome razdoblju. Kajkavština, kao regionalni jezični fenomen, gubi dominantne oznake povezane s mentalnim sklopom lokalnog i prema tome neprimjerenog u tvorbi tkiva (kulturološkog) identiteta u smislu nadnacionalne kategorije. Zaokret u prevrednovanju kategorija regionalnog i općeg/univerzalnog, ostvaren širenjem pretpostavki razumijevanja i prepoznatljivosti funkcije identiteta, rezultirao je statusom dijalekta kao identitetske okosnice jednoga dijela hrvatske književnosti koja time ostvaruje specifičan odnos spram zapadnoga književnog kanona, preoblikujući njegove postulate u sprezi s vlastitim osobitostima.

Domjanićev zaokret od štokavštine, imanentne početnoj fazi njegova stvaralaštva, ka kajkavštini, objašnjiv je u kontekstu potrage za sredstvima koja će se prilagoditi izražavanju dubinske strukture njegova (poetskog) identiteta¹⁸. U svojim nastojanjima da dokaže umjetničku vrijednost kajkavske poezije Domjanić se u određenoj mjeri oslanjao na slovensku liriku moderne, nalazeći u njoj stilske, izražajne i metaforičke poticaje za vlastiti književni rad. Kajkavska Domjanićeva poezija konstrukt je složeniji od objašnjenja svedivog u okvire slijeđenja uzora slovenske lirike i oduševljenja poetskim vrijednostima slovenskog jezika. Poticaji slovenske lirike

¹⁷ Logikom estetskoga kriterija hrvatska su i slovenska književnost moderne bliske izrazu zapadnoeuropskoga kanona, no imperativom diskursa moći, koji određuje *centralna i rubna mjesta* svjetske književnosti, one i dalje ostaju književnostima periferije, odnosno predmetom proučavanja *manjinskih identiteta*.

¹⁸ Domjanićev jezični zaokret ka kajkavštini Alojz Jembrih tumači Domjanićevim oduševljenjem slovenskim jezikom, njegovom suptilnošću i muzikalnošću. Utemeljenost svoje tvrdnje dokazuje Domjanićevim pismima u kojima pjesnik izražava svoj stav spram slovenskog jezika, povezujući njegove poetske osobine s vrijednostima kajkavskog narječja (Jembrih, 1991, 173).

moderne¹⁹ nesumnjivi su i prepoznatljivi, međutim Domjanićeve intencije s kajkavštinom nadilaze okvire ove pretpostavke, usmjeravajući se na pokušaj pronalaženja i apostrofiranja lokalnog u općem, s ciljem stvaranja kajkavskog impresionističko-secesionističkog podstila. Skidanje etikete regionalnog s dijalektalne poezije, ostvareno spretnom spregom poetskih kvaliteta koje nudi kajkavština i moderniziranoga impresionističkog izraza, analizira Cvjetko Milanja: „U tome se i krije razlog što ta poezija nije toliko lokalno i regionalno određena, kao npr. Prpićeva i Goranova, pa je na taj način Domjanić donekle ‘univerzalizirao’ kajkavski idiom, ali se ipak prepoznaje i zagorsko-prigorski i zagrebački sadržajno-predmetni i jezični supstrat. On je, dakle, i kronotopski i jezično prepoznatljiv i domjanićevski, ali je za razliku od lokalregionalista više univerzalan, pa je i to razlog Domjanićeve popularnosti (...)“ (Milanja, 2000, 26-27). U kontekstu „univerzaliziranja“ lokalnog otvara se pitanje utemeljenosti Domjanićeva (poetskog) identiteta, realiziranog u rastvaranju (i povezivanju) manjinskog/subalternog u dominantnom/kanonskom. Identitet Domjanićeve (kajkavske) poezije postaje, kao odraz pjesnikova senzibiliteta za promoviranjem subalternog regionalnog izraza u univerzalnom ruhu, mjestom rascjepa koje je imanentno književnostima na rubovima kanonskih pozicija. U tom se rascjepu dijalekt ostvaruje kao poveznica s tradicijom i okosnica domaćeg identiteta, dok je impresionističke i secesionističke tehnike moguće prepoznati kao kanonsko ruho koje će poeziji podariti širi/univerzalni kontekst i prepoznatljivost.

Domjanićev interes za slovensku književnost nije zaustavljen na pisanju o njoj i priznavanju slovenskih poetskih uzora, već se ostvarivao i dugotrajnim održavanjem osobnih veza sa slovenskim piscima²⁰, a nedvojbeno je i pjesnikova popularnost među slovenskom poetskom publikom²¹.

¹⁹ Domjanić je napisao nekolicinu članaka i studija s temama iz slovenske književnosti, među kojima Alojz Jembrih ističe esej o Otonu Župančiču, te impresionistički prikaz poetske zbirke *Po cesti in stepi* Radivoja Peterlina. Pišući panegirički o slovenskim pjesnicima moderne, Domjanić ističe: „I zaista su donijeli nešto novo i mlado u književnost, borbu protiv starinskoga formalizma i filistarstva, umjetničko gledanje i manje riječi i fraza, ali mnogo više srca“ (Dragutin Domjanić o Otonu Župančiču; citat preuzet iz Jembrih, 1991, 177). Slovenska lirika moderne doista je Domjaniću mogla poslužiti kao poticaj za stvaranje na kajkavštini (možda je u svojoj štokavskoj lirici prepoznao upravo onaj „starinski formalizam“ koji je kritizirao u starijih pisaca), no mimo tog početnog impulsa u Domjanićevoj kajkavskoj poeziji prepoznatljive su implikacije ostvarene spregom regionalnog i kanonskog koje su rezultat njegova vlastitog promišljanja odnosa partikularnog i univerzalnog.

²⁰ Domjanić se često susretao i korespondirao sa slovenskim piscima Božidarom Borkom, Radivojem Peterlinom i Otonom Župančičom (njihovu korespondenciju donosi Alojz Jembrih u svojoj knjizi *Hrvatsko-slovenske književnojezične veze*), a surađivao je i u nekolicini slovenskih časopisa (*Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Odmevi*).

²¹ O izvršnoj recepciji Domjanićeve kajkavske poezije u slovenskoj književnosti svjedoče brojni pohvalni prikazi njegove lirike koje su pisali neki od najznačajnijih tadašnjih slovenskih književnih kritičara (Golar, Borko). Tu je popularnost moguće objasniti jednostavnošću i muzikalnošću njegova izraza, te činjenicom da se nametnuo kao pjesnik kajkavskog senzibiliteta specifičnog za hrvatsko kao i za slovensko podneblje.

Dragotin Kette, najstariji od četvorice slovenskih modernista, autor je poetskog opusa obilježenog tragičnim događajima iz njegova života, kao i njegovim nastojanjem da dosljedno razvije svoju stvaralačku osobnost. Za vrijeme školovanja u ljubljanskoj gimnaziji Kette je sudjelovao u sukobu klerikalne i liberalne kulturno-političke struje (na strani liberalaca), zbog čega je bio podvrgnut istrazi disciplinske komisije i optužen za pisanje nemoralnih stihova (napisao je nekoliko ljubavnih pjesama i jednu uperenu protiv ljubljanskog biskupa). Kao član đlačkog udruženja Zadruga, organiziranog s ciljem socijalno-političke djelatnosti i književnog rada, sprijateljio se s Ivanom Cankarom, čiji će se utjecaj osjetiti u kasnijem njegovom književnom radu.

Poput Domjanićeva, i Ketteov poetski ciklus pokazuje svojevrsnu podvojenost s obzirom na prevagu tradicionalnih formalno-stilskih utjecaja (ponajprije romantičarskih), odnosno odstupanja od povijesno zadanih formi i tematskih preokupacija. Ketteovu poetiku Janko Kos prepoznaje kao odraz romantične tradicije, uz utjecaje njemačkog romantizma i predromantizma. Romantičarsku tradiciju Kette, međutim, ne preuzima da bi je radikalizirao u novoromantičarsku, već u smislu postromantike, što u formalnom smislu znači otklon od strogo klasičnih formalnih osobina, primjerice silabotonskog stiha, stalnih strofnih oblika ili rime (Kos, 2001, 212). Ketteov (na trenutke naivni/folkloristički) postromantizam u drugoj fazi njegova stvaralaštva zadobiva impresionistička obilježja, gdje izvanjski poticaji (kao u primjeru pejzažne lirike) postaju mjestom imerzije u autorov intimni svijet uvijek na granicama pesimizma, no nikad ne prelazeći liniju ka mračnoj/ekspresionističkoj lirici. Kao jedan od začetnika slovenske moderne Dragotin Kette je u svom (skromnom) pjesničkom opusu objedinio značajke tada naprednih zapadnoeuropskih književnih strujanja: egzistencijalistička promišljanja o smislu postojanja, stihove prožete blagim erotskim nabojem i utjecaje modernih filozofskih pravaca. U gimnazijskim je danima čitao Ralpha Walda Emersona, Friedricha Nietzschea i Artura Schopenhauera, zapisujući pritom njihove najznačajnije misli koje će ga tijekom vremena oblikovati u modernog pjesnika filozofsko-refleksivne orijentacije.

Status Ketteove lirike spram dominante zapadnoeuropskog poetskog kanona je, kao i u Domjanića, slojevit i višeznačan. Od Ketteovih uzora najčešće se spominju Puškin i Ljermontov (kada je o ranoj romantičarskoj fazi riječ), dok se u kasnijoj (impresionističkoj) fazi ističu utjecaji Maeterlincka i Verlainea. Kette aluzije na kanonske diskurse (ne isključivo u smislu pojedinačnih uzora, već i cjelovitih poetika: od romantizma do impresionizma, simbolizma i dekadanse) uvijek ostvaruje sa stanovitim ironijskim odmakom, povezujući ih s osobitim smislom za evociranje folkloristike, odnosno u impresionističkoj fazi vlastite panteističke filozofije. Poetika kanonskih predložaka ostaje u Kettea poticajem za formiranje vlastite poetike koja uspijeva sažeti utjecaje domaće tradicije i suvremenih zapadnoeuropskih literarnih pravaca, pri čemu niti jedan od navedenih inputa ne funkcionira kao dominantna, već ostaju podređeni osebujnoj Ketteovoj viziji i doživljaju stvarnosti, odnosno temeljnih premisa (suvremena) čovjekova postojanja.

Domjanić i Kette bili su srodne ličnosti bliskih senzibiliteta i svjetonazora. Pjesničko stvaralaštvo obaju pjesnika bilo je obilježeno nezadovoljstvom moralnim konzervativizmom društvene sredine kojoj se nisu uspijevali prilagoditi ili, bolje rečeno, povezati s vlastitom percepcijom uloge i statusa pojedinca u suvremenom svijetu. Svjesni potrebe stvaranja novih, suvremenih poetskih formi koje će, kroz senzibilitet tradicije domaćeg pjesništva, izraziti nove tematske, ponajprije individualno-refleksivne preokupacije, nastojali su pronaći ravnotežu između tradicije i moderniteta, nacionalnog književnog identiteta i stranih utjecaja.

Naklonjeni jednostavnosti poetske forme, tematske preokupacije pronalazili su u opisima pokrajinskog života i idiličnih krajolika prožimajući ih s refleksijama o ljudskom postojanju i njegovu smislu, a sve pod utjecajem suvremenih filozofskih razmišljanja. Domjanićeva i Ketteova lirika pokazuje sličnosti u orijentaciji i pristupu poetskom oblikovanju pejzažnih poticaja, s bitnim razlikama u kontekstu Domjanićeva secesionizma i Ketteove impresionističke lirike²². Domjanićeva je secesionistička lirika aristokratski ukočena (podjednako štokavska i kajkavska), te je u njoj nemoguće prepoznati intimni autorski doprinos, ostavlja nas hladnima u pokušaju iščitavanja lirске semantičke substrukture: „evokacijom nestaloga svijeta galantne rokoko aristokracije, i to kategorizacijom pejzaža, koji ih ikonoklastično određuje, Domjanić proizvodi secesionističku poetiku. To je tip impersonalne poetike, kao i u Vidrića, pa je intervencija lirskoga subjekta minimalna. Možemo to imenovati metonimičkim modelom (...)“ (Milanja, 2000, 29). Domjanićeva secesionistička lirika odražava jednaku dozu impersonalnosti i artifizijelnosti bez obzira na jezični medij kojim je ostvarena:

<i>Gledaj u parku su parovi,</i>	<i>Jedan zaljubljeni par</i>
<i>Nije ni korak im čuti,</i>	<i>Došiel je k njemu sim sedet,</i>
<i>Blede su ruže u rukama,</i>	<i>Kmica ni videla niš,</i>
<i>Idu kud gube se puti.</i>	<i>Amor, - je sramil se gledet.</i>
(Spinet, Pjesme, 1917.)	(Pozableni Amor, Kipci i popevke, 1922.)

Ketteova se lirika razvija mimo secesionističkih utjecaja, ne ostvarujući se u poetskim slikama zaustavljenim u metonimijskim pejzažnim intervencijama. Kette romantičar, kao i Kette impresionist uvijek je prisutan u svojoj poeziji kao lirski subjekt, koristeći (pejzažne) slike kao poticaj, ali nikada ne i kao krajnju svrhu.

Nastavljanje na tematsko-stilski slijed secesionističke štokavske poezije Domjanićevoj je kajkavskoj poeziji osiguralo prevladavanje etikete lokalno određenog pjesništva, što ipak ne znači da su kajkavski Domjanićevi stihovi puki prepjev štokavske poezije. Tek impresionistički intonirana kajkavska lirika postaje izrazom lirskoga

²² Time se usporedba sužava u okvire Domjanićeve kajkavske impresionističko-simbolističke lirike i Ketteove impresionističke lirike, uz dodirne točke u domeni njihova posezanja za tradicijom romantizma, sažete pod zajednički nazivnik svojevrsna naivnog folklorizma prožetog izrazitom melankolijom u Domjanića i vedrinom/optimizmom u Kettea, uz natruhe blage erotike kod oba pjesnika.

subjekta, uz razaznavanje autorovih tendencija sažimanja impresionističkih impulsa u oblikovanju pejzaža s tipično domjanićevskim lokalnim/domaćim koloritom prisnosti: „Kajkavsko je pjesništvo omogućilo, bar dijelom opusa, zaokret domaćem tlu, ako ne u matoševskom smislu nacionalnoga, hrvatskog pejzaža, u kojemu je pejzaž kategorijalno metonimija hrvatske supstancije, a ono jamačno pejzaža kako su ga rabili i poimali hrvatski novosimbolisti, makar i uz Donadinijevu ironičnu primjedbu o Vanki i njegovu utjecaju na 'gričane' u kojemu je pejzaž kategorijalno metonimijska figura obiteljske, 'lokalne' sreće“ (Milanja, 2000, 14). U navedenom raskoraku secesionizma i impresionizma pomalaju se osnovne naznake Domjanićevom poezijom sugerirana (poetskog) identiteta ostvarenog u međuprostoru lokalnog i univerzalnog. Slične naznake svojevrsne identitetske podvojenosti pronalazimo i u Kettea, sadržane u procjepu lokalno-folklorističkog, intimnog i univerzalnog. Opisana je dihotomija u temelju poetike oba pjesnika, zbog čega njihove poetske identitete prepoznajemo kao srodne (naročito kada je o njihovu odnosu spram kanonskih/univerzalističkih poetskih tendencija riječ).

Domjanić i Kette najbliži su u segmentu impresionistički intonirane pejzažne lirike, gdje opisi (najčešće seoskih) krajolika postaju povodom za razmišljanja o životu i filozofska meditiranja o postojanju. Te su meditacije uvijek krajnje nenametljive, isprepletene s divljenjem prirodi i njenim mijenama, metaforama ljudske nestalnosti i prolaznosti.

Kette je pjesnik životne radosti, u početnoj (postromantičarskoj) fazi jednostavan i neposredan, sa stavom koji je odraz naivnoga uživanja u svakodnevnim manifestacijama ljudskoga života, posve nalik onome u slovenskoj narodnoj poeziji:

*Ah, zapojte, zaigrajte
pescico sladko
na zabavo našo
z vajino roko.*

*In zapel sem, zaigral sem
ljubim deklcam,
moji deklci predragi;
in bilo jo sram.
(Ah, zapojte)*

U ranom periodu stvaralaštva bliskost s narodnom poezijom u formi, stilu i pjesničkim slikama osnovna su obilježja Ketteove poezije, što je (zajedno s tematikom neuzvratačne ljubavi) moguće tumačiti kao odraz romantičarskih nastojanja povezivanja suvremene poetike s tradicionalnim folklorističkim poetskim elementima. U kasnijim periodima Ketteova lirika gubi oznake folklorističke naivnosti, ostvarujući se u sprezi s filozofskim (egzistencijalističkim) inputima: Kette vrlo često u pripovjednoj maniri

razlaže uzroke intimnih emocionalnih stanja, povezujući ih ponekad s primjesama humora i ironije.

Mimo folklorističkih utjecaja priroda je u Ketteovoj ranoj poeziji svedena na tipične manifestacije udaljenih horizonata, noćne tišine i zvjezdanog neba. Prevladava romantična poetičnost koja u zbiljskom svijetu pronalazi ili ga preobražava u gotovo nestvarnu ljepotu:

*Noć trudna
molči
nezamudna
beži
čez mestni trg luna sanjava.
Vse v mraku
mirno
na vodnjaku
samo
tih vetrc z vodoj poigrava.
(Na trgu)*

U kasnijim fazama njegova je pejzažna poezija obilježena novim i prisnijim doživljajem prirode koja sada postaje središnje mjesto pjesnikova poetskog svijeta: Kette svoje poimanje života spaja s prirodom i ljudima i uzdiže se zatim iznad njih u razmatranjima vlastite i ponekad šire, općeljudske sudbine.

*Tiha in nema
se vije krog mesta
in ga objema
kot ljubica zvesta.
Zadnja luč sije
še tam izmed vej,
Krka se vije
počasi naprej...
(Na Krki)*

U posljednjoj fazi svoga stvaralaštva Kette se obračunava s dotadašnjim shvaćanjima života. U kratkom periodu od samo nekoliko mjeseci napisao je nekoliko sonetnih ciklusa (*Tihe noći, Moj Bog, Novi akordi, Na molu San Carlo...*). Oni obuhvaćaju četrdeset i tri soneta kroz koje se provlači tema pjesnikova oprostaja od prošloga života:

*O srce, kaj si mi morje postalo,
da bodeš nove želje pokopalo, kot
nekdan stare potopilo si?...
(Adrija)*

Kette se još jednom približava Domjaniću, odnosno njegovu naglašeno melankoličnom senzibilitetu u doživljaju svijeta²³, i u segmentu misaone poezije u kojoj se manifestira iščezavanje optimizma i vedrine kao dominantnih obilježja najranije faze njegova stvaralaštva.

*Morti i moji se skmičiju dani
skoro kak noć, kaj sad zbira se vani,
koja ti pada na rudaste prame,
buš, kad me ne bu, još mislela name?
(Dragutin Domjanić, Vse se pozabi)*

*Ah skrivoma,
polagoma,
potihoma
v srce prišla
je misel taka
skrivnostna,
od mraka
do dne belega
nemirna ne
ostavi me,
pa ti, dekle
ozdravi me!
(Dragotin Kette, Večer)*

Domjanićeva i Ketteova poetika dodiruju se u segmentu impresionističkih odjeka u poeziji refleksivno-pejzažnog tipa, sa sličnostima u preoblikovanju i prilagođavanju kanonskoga (impresionističko-simbolističkog) diskursa domaćoj poetskoj tradiciji s jedne strane, te osobnom lirskom senzibilitetu s druge. Uz uočljiva odstupanja u segmentu secesionističkih preokupacija, podudarnosti je moguće uočiti kroz dva idejno-tematska i stilistička kruga: prvi vezujemo uz pejzažnu poeziju s jasnim privzucima folklorizma, a drugi uz melankolično intoniranu refleksivnu poeziju. Poetski je identitet u oba pjesnika formiran u rascjepu intimnog i univerzalnog, odražavajući tako dihotomiju sadržanu u poetici moderne hrvatske i slovenske književnosti, s promišljenim odmjeravanjem kanonskih poticaja i individualnih/partikularnih inputa.

IZVORI

Domjanić, Dragutin (2000) *Izbor pjesama*, prir. Cvjetko Milanja, Zagreb: Matica hrvatska

Kette, Dragotin (1965) *Pesmi*, Ljubljana: Mladinska knjiga

LITERATURA

Barac, Antun (1959) Jugoslavenska književnost, Zagreb: Matica hrvatska

²³ Milanja na Domjanićevu izrazitu melankoliju, popraćenu svojevrsnom bojažljivošću i nesigurnošću, referira tvrdnjom: „U tom bi se smislu o Domjaniću s punim pravom moglo govoriti kao o ‘bolesniku na život/od života’“ (Milanja, 2000, 15).

- Batušić, Nikola (2001) *Književni protusvjetovi: poglavlja iz hrvatske moderne*, Zagreb: Matica Hrvatska
- Bhabha, Homi (2001) *The Location of Culture*, London; New York: Routledge
- Bhabha, Homi (2002) *Diseminacija: vrijeme, pripovijest i margine moderne nacije*, iz: Vladimir Biti, *Politika i etika pripovijedanja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Biti, Vladimir (2000) *Strano tijelo pripovijesti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Biti, Vladimir (1994) *Upletanje nerečenog*, Zagreb: Matica hrvatska
- Grafenauer, Bogo (1954) *Zgodovina slovenskega naroda*, Ljubljana: Založba Kmečka knjiga
- Horvat, Josip (1990) *Politička povijest Hrvatske 1 i 2*, Zagreb: August Cesarec
- Cepić, Dražen (2004) „Poopćeni drugi“ i „Veliki Drugi“, iz: <http://www.diskrepancija.org/casopis/index.php?id=83,152,1,0,1,0>
- Cesar, Ivan (1990) *Od riječi do znaka: studije i eseji*, Zagreb: Globus
- Cesar, Ivan i Pogačnik, Jože (1991) *Slovenska književnost*, Zagreb: Školska knjiga
- Jembrih, Alojz (1991) *Hrvatsko-slovenske književnojezične veze*, Čakovec: Zrinski
- Kombol, Mihovil i Prosperov Novak, Slobodan (1992) *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*, Zagreb: Školska knjiga
- Kos, Janko (2001) *Primerjalna zgodovina slovenske literature*, Ljubljana: Mladinska knjiga
- Kos, Janko (2004) *Duhovna povijest Slovenaca*, Zagreb: Matica hrvatska
- Kos, Milko (1933) *Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna
- Komar, Mojca i Tiegl, Agata (1996) *Kratek zgodovinski pregled časa v katerem je živel Blaž Matek* iz: www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/ponudba/matinfo/history/slo/matek/bl16.htm
- Laclau, Ernesto i Mouffe, Chantal (2005) *Predgovor drugom izdanju knjige Hegemonija i socijalistička strategija* iz: <http://www.diskrepancija.org/casopis/index.php?id=105,221,0,0,1,0> prev. Dražen Cepić
- Luhmann, Niklas (2001) *Teritorijalne granice kao granice sistema* iz: Novi Kamov, br. 1, Rijeka: Izdavački centar Rijeka pp. 71-78
- Mead, George Herbert (2003) *Um, osoba i društvo*, Zagreb: Jesenski & Turk
- Milanja, Cvjetko (2000) *Predgovor* iz: Dragutin Domjanić, *Izbor pjesama*, Zagreb: Matica hrvatska
- Petković, Nikola (2003) *Srednja Europa: zbilja – mit – utopija*, Rijeka: Adamić
- Pogačnik, Jože (1986) *Književni susreti s drugima*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka
- Pogačnik, Jože (2001) *Tragovi u vremenu*, Zagreb: Matica hrvatska

- Rupel, Mirko (1960) *Primož Trubar*, Beograd: Nolit
- Slabinac, Gordana (2005) *Zapadni kanon i hrvatska književnost* iz: *Književna smotra*, XXXVII, br. 135, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo pp. 3-15
- Stipić, Damjan (2002) *Tko starim putem hodi, ne zahodi* iz: <http://www.matica.hr/Vijenac/vij225nsf/AllWebDocs/glag>
- Strčić, Petar (1996) *Na velikoj prekretnici: prvi hrvatski tabor Istre i Kvarnerskih otoka* iz: *Zbornik kastavštine IV (Posebno izdanje: Taborski pokret)*, Kastav: Općina Kastav
- Šicel, Miroslav (2005) *Povijest hrvatske književnosti, knjiga III, Moderna*, Zagreb: Naklada Ljevak
- Štefanić, Vjekoslav (1944) *Staroslavenska akademija na Krku (1902-1927)*, Zagreb: Croatia sacra, god. 13-14
- Zlobec, Ciril (1993) *Antologija slovenske poezije*, Zagreb: Školska knjiga

SUMMARY

Danijela Marot

CROATIAN-SLOVENIAN LITERARY RELATIONS IN THE PERIOD OF MODERNA

This paper examines position of Croatian and Slovenian literature in context of Western European literary and political canon, with a short overview of historical literary and cultural relations between Croatia and Slovenia. Identities of two cultures, considering their social and political modalities, are compared. Characteristics of cultural identity in period of literary movement „moderna“ in Croatia and Slovenia are indicated. Relations of Croatian and Slovenian literature and culture towards their (dominant) neighbour cultures are observed. Relations between Croatian and Slovenian moderna are explored based on examples from the poetry of Croatian poet Dragutin Domjanić and Slovenian poet Dragotin Kette.

Key words: *Croatian literature, Slovenian literature, moderna, hegemonic culture, marginalised culture, border culture, social and political circumstances, literary and cultural relations, Dragutin Domjanić, Dragotin Kette*